

Ma már rendelkezésre állnak az öt éves tervidőszak záró évkönyve, az 1980-as esztendőnek a statisztikai adatai, így áttekinthetjük az elmúlt öt év eredményeit, valamint a gondokat és a jövőre feladatot adó feszültségeket.

Társadalmi-gazdasági súlya következtében Budapest fejlődése mindig elválaszthatatlanul egybekapcsolódott az ország egészének gazdasági és politikai helyzetével. Az V. öt éves időszakban a kormány kiemelten fejlesztette a fővárost. A népgazdaságban beruházott minden 100 forintból 8 forint Budapest infrastruktúráját bővítette.

A városfejlesztés méreteit illetően az V. öt éves terv a főváros fejlődésének egyik legkiemelkedőbb időszak volt. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy egy hasonlóan dinamikus előző öt éves időszakot követett 1976—1980 közötti kerekén 74 milliárd forintot költöttek a fővárosban tanácsai infrastrukturális beruházásokra (ezen felül jelentkezik a vállalati eszközökből finanszírozott beruházások), ami folyó áron számítva mintegy ötszöröse az 1966—1970 közötti öt éves időszakban és mintegy 1,8-szerese a IV. öt éves tervidőszakban felhasználtak.

A fő célok és a megvalósítás

Az eredmények áttekintése előtt indokolt emlékeztetni a kitűzött célokra. A Fővárosi Tanács által elfogadott V. öt éves terv fő céljait az alábbiakban foglalhatjuk össze.

— A legfőbb cél a nyomásztó mennyiségi lakáshiány csökkentése volt.

— A nagy arányú lakásépítéssel összefüggő közművesítési, utépítési és tömegközlekedési feladatok folyamatos biztosítása.

— A nagyobb gyermeklétszám elhelyezése a bölcsődék, óvodák, de különösen az általános iskolák nagy arányú fejlesztése.

— A fekvőbeteg-ellátás kiemelt fejlesztése. A fővárosban a kórházi rekonstrukció folytatása és az új dél-pesti kórház felépítése.

— A lakosság alapellátásában meglévő területi különbségek további csökkentése, a rendelkezésre álló anyagi erőforrások alapján.

A tanácsai fejlesztési tervek végrehajtásának körülményei az V. öt éves tervidőszak egyes éveiben nem voltak azonosok és a terv elfogadásakor elgondolthoz, feltételezhető képest is változtak. A fővárost ezek a változások talán még az ország más térségeinél is jobban érintették, tekintettel a város gazdasági súlyára és a gazdasági fejlődés adott színvonalából fakadó specifikus (munkaerőhiány, lakásellátottság, stb.) jellemzőkre.

A gazdasági körülmények változása a tanácsai irányító szerveket és a végrehajtást évről évre nagyobb erőfeszítésre, körültekintőbb gazdálkodásra ösztönözte. Nem állítható, hogy ez minden vonatkozásban sikerült.

A fejlesztési alap-felhasználást a korábbiakhoz képest rugalmasabb gazdálkodás jellemezte. A rendelkezésre álló pénzeszközök hatékony és terszerű felhasználása érdekében évente többször is felülvizsgálták — a közmű ágazatban is — az épülő létesítmények helyzetét. Ahol a kivitelezés nem haladt a tervezett szinten, onnan átcsoportosították az anyagi eszközöket oda, ahol megvoltak a gyorsítás feltételei. Az építőipari kapacitáshiány mérséklésére a nagy közmű vállalatok erősítették házlagos kivitelezési kapacitásait, ami a lakásépítés komplexitásának javulásában megmutatkozott. Sikeres intézkedések bizonyultak az FKFV létrehozása, mert javult a közterületek rendbentartása, és még az ideai kemény tél viszonyosságain is úrrá tudunk lenni.

Az elvégzett elemzések azt mutatják, hogy a főváros V. öt éves tervének fő fejlesztési célkitűzései megvalósultak. A rendelkezésre álló anyagi és szubjektív erőforrásokkal a kiemelt fő feladatokra koncentrálták, és a tervidőszakban közel az eredetileg tervezettnek megfelelő színvonalú beruházást valósítottak meg. A tanácsai fejlesztési alappól 61 milliárd forint értékű, állami nagyberuházásaként pedig (metró, sportcsarnok, szeméttégtömlő) 13 milliárd forint értékű a beruházási ráfordítás.

A lakásépítés, -megóvás

Az öt éves terv fő céljai között első helyen szerepelt a lakásépítés, és ez nem kizárólag felsorolási sorrendnek tekinthető. Valóságosan is a főváros legfeszítőbb társadalmi problémája a mennyiségi lakáshiány, amely az elmúlt másfél évtized óriási, a korábbiakhoz képest nem hasonlítható ütemű lakásépítési ellenére is — az 1961—1975 között 187 ezer lakás épült a fővárosban — az országosnál nagyobb mértékű volt. Ezért a fejlesztési alap (nagyberuházások nélküli részének) több mint kétharmadát a terv erre a célra irányozta elő.

A főváros öt éves fejlődése

Kiemelkedő tervidőszak

Írta: Dr. Beck Béla, Budapest Főváros Tanácsa terv- és közgazdasági főosztályának vezetője

A megvalósítás — a fővárosi építőipari kapacitás feszültségei, az egyre szűkebb munkaerő és a megnövekedett területelőkészítési (szanálási) feladatok miatt — igen nagy erőfeszítéseket követelt mind a kivitelezőktől, mind a Fővárosi Tanács illetékes szerveitől. A Minisztertanács — külön napirend keretében — két ízben is foglalkozott a fővárosi lakásépítés helyzetével

és a gyorsítás érdekében megfelelő határozatokat hozott. (Területelőkészítés gyorsítása, fővárosi építőipari kapacitás fejlesztése, vidéki kivitelezők átirányítása, stb.) Az erőfeszítések eredményeként a fővárosi lakásépítés az 1976—1980. években közel a tervezett alsó határhoz, a tényleges lakázzaporulat pedig azt meghaladva az alábbi táblázat szerint alakult:

Megnevezés	M. e:	Öt éves terv-előirányzat	1976—1980. tényszám	Teljesítés %-a
Célcsoportos és egyéb állami	ezer lakás	58—64	57,9	100
Teleszerű magánérős	"	20—22	12,1	61
Egyéb magánérős	"	12—14	15,6	130
Lakásépítés összesen:	ezer lakás	90—100	85,6	95
Lakásmegszűnés	"	27,7	22,2	80
Lakásépítés és -megszűnés egyenlege	"	62—72	63,4	102

A felépült 85,6 ezer lakáson belül a teleszerű magánérős lakásépítés elmaradt a tervezettől, amit az egyedi társasház- és családiház-építés túlteljesítése közel felerészben (3—4 ezer lakás) ellensúlyozott.

A teleszerű lakásépítés kapcsolódó létesítményei lakásarányosan, illetve valamelyest az fölött megvalósultak. Az egyes lakótelepek vonatkozásában azonban vannak eltérések. Emellett az új lakótelepekre zömmel fiatal nagycsaládok költöznek, és ezért még ott sem elegendő a gyermekintézményi férő-

helyek száma, ahol azok a célcsoportos normatívák szerint időben felépültek.

A meglévő lakások állagmegóvására a főváros V. öt éves terve jelentős előrelépést tartalmaz. A népgazdasági terv a fővárosi lakások felújítására 16 milliárd forintot irányozott elő, amelyből mintegy négy milliárd forint — a felszabadulás óta első ízben — a több évtizedes elmaradás pótlását szolgálta. Az öt évre előirányzott lakásfelújítási feladatokat és a teljesítést a következő összehasonlítás szemlélteti.

Megnevezés	M. e:	Öt éves terv-előirányzat	1976—1980. tényszám	Teljesítés %-a
Felhasznált összeg	mdFt	16,0	16,5	103
Lakáskorszerűsítés (komfortfokozással való bővítés)	ezer lakás	4,5	6,8	151
Időszerű felújítás	"	25,0	25,0	100
Fokozott karbantartás	"	19,0	20,0	105

Az V. öt éves tervidőszakra biztosított 16 milliárd forint lakóház-felújítási keret a főváros saját eszközeiből történt átcsoportosítással és pótlólagos eszközökkel 16,5 milliárd forintra növekedett. Az eredeti terv mennyiségi célkitűzései minden vonatkozásban túlteljesültek.

Ezen felül, részben terven kívüli többletfeladatként jelentkezték a fűtővonal és a metró csomópontok homlokzati sortatarozása. Ezek közül a Rákóczi út, Szent István körút és a Mártírok útja sortatarozása közmegelegedéssel megvalósult, míg 1980-ban megkezdődött a Bajcsy-Zsilinszky út sortatarozása.

Közműkommunális-ágazat

A közműellátás fejlesztésére a jóváhagyott V. öt éves terv — a vállalati fejlesztési célú pénzeszközökön túl — mintegy 8 milliárd forint tanácsai fejlesztési alappal számolt. Az általánosan jellemző szűk építőipari kapacitáshiányon belül is a legszűkebb keresztmetszet a fővárosban a mélyépítő ipar volt. Ez a közműhálózat fejlesztésében különösen nagy gondokat okozott.

A közmű és kommunális ágazat legfontosabb célkitűzései — a már említett mélyépítő ipari kapacitáshiány ellenére — teljesültek. A budapesti közmű vállalatok kezelésében levő állóeszköz-állomány 24 milliárd forint értékűről közel 36 milliárd forintra emelkedett. A tervidőszakban megvalósult beruházások eredményeként mind a lakosság, mind az ipar ellátottsága számottevően javult. A közmű kapacitások dinamikus mennyiségi fejlődésén túl a beruházások jelentős része a közmű szolgáltatások minőségének javítását, mindenképp az ellátás biztonságának növelését is szolgálta. 300 ezer köbméter/nap bruttó víztermelő kapacitás létesült, a víztározó kapacitás pedig — 117 ezer köbméter új víztározó belépésével — közel a kétszeresére emelkedett. Különösen kiemelkedő a 2X40 ezer köbméter kapacitású, a közel 600 millió forint költséggel épült gellérhegyi tároló. A nagy létesítmény jelentősen emeli a hálózati víznyomást, és ezzel az egész fővárcs, de különösen az észak-budai

körzet vízellátását javítja. A vízcsőhálózat döntően a lakásépítési szükségletekkel arányosan 284 kilométerrel, a csatornahálózat pedig mintegy 226 kilométerrel bővült.

A fővárosi fürdők állagának fenntartására a korábbi időszaknál több jutott. Korszerűsítették a Gellért pezsgőfürdőt és a hullámfürdő rekonstrukciója folyamatban van, remélhetőleg 1982-ben már használható lehet a fővárosi lakossága. Több kerületi tanuszoda épült. A tervezett nagyobb áremelkedés és az 1980. évi beruházási színvonal mérséklése miatt sajnos a Pascal fürdő építését nem lehetett beindítani.

Az előző öt éves tervidőszakhoz képest jelentős az előrelépés a környezetvédelem terén. A főváros levegőtisztasága szempontjából nagy jelentőségű a korszerű fűtési módok további széles körű terjedése mind a lakások, mind az intézmények és vállalatok fűtésénél. Kerekén 40 ezer lakással bővült a gázfűtésű és 60 ezerrel a távfűtésű lakások száma.

Eredményesen folytatódott a földgázprogram megvalósítása, a háztartások átállítása. A növekvő korrózióvesztés miatt gyakrabba vált a gázszivárgás, a robbanásveszély. Ennek elhárítására felkészült szervezetileg és korszerű berendezések beszerzésével is a Gázművek. E feladat ellátására a Fővárosi Tanács közel 700 millió forint támogatást nyújtott.

Elővízeink — elsősorban a Duna — tisztaságának javítása megköveteli a keletkező szennyvizek fokozottabb arányú tisztítását. A korábbi időszakokhoz képest kiemelkedő nagyságrendű szennyvíztisztító beruházások a tervezettnek megfelelően haladtak, és jelentős javulást eredményeztek. A tervidőszak végén belépett a dél-pesti szennyvíztisztító telep új, 42 ezer köbméter/nap kapacitású biológiai tisztítója, valamint az észak-pesti szennyvíztisztító 140 ezer köbméter/nap mechanikai tisztító kapacitása.

Az építés induló éveiben elkezdett elmaradás nagy részét sikerült behozni, és a VI. öt éves tervidőszak elejére elkészül az ország első szeméttégtömlője, amely a fővá-

rosban keletkező szemétmennyiség mintegy 50-60 százalékát fogja higiénikus körülmények között és gazdaságos formában megsemmisíteni. Korszerű és nagy kapacitású gépparkkal bővült a fővárosi közisztasági szolgálata, amely pótolta az egyre szűkebb munkaerőt. Növekedett a zöldterület nagysága és ha ezzel nem is teljesen arányosan, a parkosítás gépi felszereltsége.

A személyi és gazdasági szolgáltatási ágazat többi területein is — temetői, településtudomány, kéményseprés, stb. — jelentős előrehaladás történt, bár itt egyes területeken a szükségletek, a lakossági igények még gyorsabban megnövekedtek.

Az V. öt éves terv jelentős összeget irányozott elő a közlekedés fejlesztésére és fenntartására. A főváros közlekedési terve mintegy 4 milliárd forint beruházási és 5 milliárd forint felújítási eszközt tartalmazott. A fővárosi közlekedési vállalatok saját fejlesztési alapjai is közel hasonló nagyságrendűek voltak. Ezen felül jelentkezett az állami nagyberuházásaként finanszírozott metróépítés, amelynek V. öt éves költség előirányzata nagyságrendileg 11 milliárd forint volt. A tömegközlekedés fejlesztésére vonatkozó célok középpontjában a metróépítés folytatása, az új lakótelepek közlekedési feltételeinek megteremtése állt. A járműpark tekintetében pedig a korszerűsítés, az összetétel javítása volt a súlyponti feladat.

A főváros tömegközlekedése a tervezettnél megfelelően fejlődött. Az észak—déli metróvonal Deák tér és Nagyvárad tér közötti szakaszát 1976 decemberében adták át a forgalomnak, 1980 márciusában pedig a Nagyvárad tér—Kőbánya-Kispest vasútállomás közötti vonalszakaszon is megindult a forgalom.

Jelentősen fejlődött a közúti hálózat is, sok új, korszerű csomópont, 10 közúti alul-, illetve felüljáró épült. Sor került továbbá, részben terven felül és példamutató szervezéssel, a három Duna-híd: a Margit-híd, Petőfi-híd, Szabadság-híd felújítására. 1976-ban elkészült a BAH-csomópont és az Alkotás utca korszerűsítése, a MOH-csomópont és az M5-ös főközlekedési út Bevezető szakaszának Soroksári úti pályája. 1978-ban fejezték be a metróépítéshez kapcsolódó Könyves Kálmán körúti, valamint a Sibirik Miklós úti felüljáró építését. 1979-ben átadták a Fogarasi—Csömöri úti felüljárót.

1980. II. negyedévében forgalomba helyezték a Szentendrei utat a Mozsaik utcai felüljáróval.

A tervezett járműbeszerzések megvalósultak. A villamoskocsikból az előirányzott mennyiségnek mintegy két és félszeresét, trolibuszokból pedig az eredetileg tervezettnél háromszor többet szereztek be. Mindezek ered-

ményeként a tömegközlekedésben az utazási körülmények összességükben javultak.

Égészségügy, oktatás

Az egészségügyi ágazat fő fejlesztési célkitűzése az V. öt éves tervidőszakban a fekvőbeteg-ellátás javítása volt. A tervezett kórháziágy-fejlesztés — annak ellenére, hogy néhány kórházi pavilon építése (Méryi kórház, Csepeli kórház, XVIII. kerületi rendelőintézet krónikus belosztály, Margit kórház), illetve üzembe helyezése áthúzódik a VI. öt éves tervidőszakra — a szervezési úton létesített új kórházi ágyakkal együtt eléri a tervezett kétezer ágy-fejlesztést.

A járóbeteg-ellátás is javult. A szakorvosi órák száma, valamint az általános orvosi és gyermekorvosi körzetek növekedése eléri, illetve meghaladja a tervezettet. Két új szakorvosi rendelőintézet épült (VIII., Auróra utca, XIII., Szegedi út), kettőnek a befejezése áthúzódik a VI. öt éves tervidőszakra (XVIII., Vöröshadsereg úti és a XIV., Órs vezér téri).

Az V. öt éves bölcsődefejlesztés 4,9 ezer férőhely. A tervidőszak végén 100 bölcsődés korú gyermekből 32 gyermeket lehetett bölcsődebe felvenni.

A szociális otthonok 600 férőhellyel való fejlesztését terveztük az V. öt éves tervben. 1979-ben lépett be a Rózsa Ferenc utcai 140 férőhelyes szociális otthon és 1980-ban a 200 férőhelyes Kamara erdei szociális otthon. Ezen túlmenően főleg szervezési úton további 260 férőhely létesült és így összességében megvalósult a középtávú fejlesztési célkitűzés.

Az oktatási ágazat fő fejlesztési feladata volt a gyorsan növekvő általános iskolai tanulólétszám megfelelő oktatási feltételeinek biztosítása. Ennek érdekében az V. öt éves tervidőszakban 960 új általános iskolai tanterem létesült, amely kevéssel 50 százalékkal haladta meg az előző tervidőszakot. Ezzel együtt — a tanulólétszám emelkedése miatt — az oktatási feltételek legfeljebb szintentartása csak sokrétű szervezési intézkedés eredményeként volt biztosítható.

Az óvodai fejlesztés előirányzata (14,5 ezer férőhely) túlteljesült. A felépült mintegy 17 ezer új óvodai férőhely több mint 10 százaléka társadalmi összefogás eredményeként vállalati pénzügyekből, társadalmi munkaköri segítségével valósult meg. A fejlesztés eredményeként az előző tervidőszakhoz képest közel 20 ezerrel több gyermek volt elhelyezhető az óvodákban.

A gyermeklétesítmények fejlesztését az öt éves célok tükrében a következő adatok szemléltetik.

Megnevezés	M. e:	Öt éves terv-előirányzat	1976—1980. tényszám	Teljesítés %-a
Bölcsőde	fh.	6 575	4 847	74
Óvoda	fh.	4 500	16 984	117
Általános iskolai tanterem	tt.	1 060	960	91

A közművelődési létesítmények fejlesztésére vonatkozó célkitűzéseink — a IV. kerületben tervezett művelődési ház kivételével — megvalósultak. A XI. kerületi művelődési ház és mellette a korszerű filmszínház átadásra került. Használatba vettek két úttörőházat és öt könyvtárfiókot.

A fővárosi tömeg- és versenysportja feltételeinek javítására a tervidőszak során jelentős anyagi eszközöket fordítottak. A tömegsport fejlesztésére 50 közterületi kispálya és 30 kondicionáló terem épült. Az állami nagyberuházásaként 1,7 milliárd forint összköltséggel megvalósuló beruházás kivitelezése a program szerinti ütemben halad, és a létesítmény 1981-ben átadásra kerül.

A kereskedelmi hálózatfejlesztési célkitűzések megvalósítása terén kevésbé kedvező a helyzet. Ebben szerepet játszott az építőipari kapacitáshiány, valamint a finanszírozási rendszer sajátossága is. A tényleges hálózatbővülés 120 ezer négyzetméter, amely nagyságrendileg azonos a IV. öt éves tervidőszakban megvalósulttal. A célcsoportos lakásépítéshez kapcsolódó kereskedelmi létesítmények tekintetében a korábbihoz képest lényeges az előrehaladás, és az alapellátó hálózat közel lakásarányosan megvalósult.

A Fővárosi Tanács saját eszközeivel elsősorban az ellátatlan területek kiskereskedelmi hálózatának fejlesztésére koncentrált. Az ellátatlan területeken több mint 50 ABC-üzlet létesült, összesen mintegy 18 ezer négyzetméter alapterülettel. Az adott fejlesztési lehetőségek lehetővé tették, hogy a főváros kiskereskedelmi hálózata is sok szép létesítménnyel gazdagodjon, üzembe lépett

a Flórián üzletközpont, a Skála áruház és az időszak végén a 29 négyzetméter alapterületű Órs vezér téri bevásárló- és szolgáltató központ. A metróállomásokon, aluljárókban és kerületi városközpontban több korszerű kereskedelmi létesítmény (déli pályaudvari ABC, Pódium és Unió önkiszolgáló étterem, Kőbányai Centrum Áruház) épült.

A lakossági szolgáltatások növelésére vonatkozó célkitűzés (32-37 százalék) a felső határon teljesült. A lakosság részére végzett szolgáltatások értéke a tervidőszak végére elérte az évi 5 milliárd forintot. A nagy kiemelt szolgáltatás — textil tisztítás, elektromos háztartási gépek és hűtőszekrények javítás, személygépkocsi-javítás, építőipari szolgáltatás — a célkitűzéseinknek megfelelően az átlagot meghaladónan növekedett. Az igények jobb kielégítése és a minőség javítása érdekében 1 milliárd 20 millió forint értékű sűrűipari rekonstrukció és fejlesztés valósult meg a fővárosban. Felépült a Békásmenyi Kenyérgyár és a lágymányosi süteményes üzem, korszerűsítették a Petneházy utcai kenyérgyárt és több kis üzemet.

A főváros elmúlt öt évi fejlődését vázlatosan áttekinthető összességében pozitív kép tárul elénk. Kitűnik ebből, hogy a Fővárosi Tanács a rendelkezésre bocsátott anyagi eszközöket — a párt és a kormány életszínvonal-politikájának megfelelően — a lakosság életkörülményei, az ellátás színvonalának javítására használta fel. Mindezek a fővárosi dolgozók óriási erőfeszítései révén jöttek létre, amelyből nem kis rész hárult a közmű-család dolgozóira is.